

Nr 69.

Av herr **Olsson, Oscar**, om förändringar i undervisningsplanen för folkskolan med hänsyn till kristendomsundervisningen.

Den allmänna meningen i landet har under de senaste åren känt sig upprörd över att ett parti sökt få i gång en propaganda bland barnen för sina politiska åsikter. Det upprörande ligger i att detta parti inte drar sig för att inympa vissa bestämda politiska och religiösa åsikter på barnen, som äro helt värnlösa mot inflytande av detta slag från de vuxnas sida.

Egentligen göra sig bolsjevikerna i sin pionjärrörelse inte skyldiga till något mera upprörande brott än samhället självt i sina skolor. Det kristna samhället har nämligen alltid hävdadt inte bara sin rätt utan rent av sin plikt att ympa barnen med »rätta» åsikter på en tidpunkt i deras liv, då de på grund av bristande livserfarenhet och kritisk förmåga äro oförmögna att skydda sig mot att få de vuxnas färdiga åskådningar införlivade med sitt väsen som ett slags nästan outrotliga tvångsföreställningar. Så länge samhället hävdar rätten till barnets våldtagande på så sätt med de härskande åsikterna, har det intet att berömma sig av gent emot bolsjevismens principiella inställning till propagandan bland barnen. Det befinner sig självt i det hänseendet på alldeles samma kulturnivå. Det har nämligen inte någon som helst rätt att förutsätta, att bolsjevikerna inte skulle ha alldeles samma övertygelse om rätten och rättfärdigheten i sina åskådningar som de härskande samhällsgrupperna om sina. Möjligheten till den okränkta personlighetens fria växt och utveckling i överensstämmelse med det bästa och egenartade i sin natur förkväves lika grundligt genom inympande av det härskande samhällets som av bolsjevikpartiets eller varje annat partis färdiggjorda »rätta och riktiga» åskådningar.

Grundorsaken till denna tvångsympning i barndomen med de vuxnas färdiggjorda åskådningar torde vara att söka i den kristna kyrkan, i dess uppfattning att endast den rätta åsikten, den rätta tron, kan skydda för fördömsen. Den värsta fara, för vilken barnet är utsatt, blir således att inte tillräckligt orubbligt inövas i den rätta tron. Det kristna samhällets förnämsta uppgift har därför helt naturligt blivit att i skolans religionsundervisning stympa personlighetens fria utvecklingsmöjligheter i religiöst hänseende genom en tidig tvångsympning av den för tillfället härskande enda rätta och riktiga läran. Kristendomsundervisningen har blivit ett kulturfiientligt ämne på skolans läroplan — om kulturens uppgift är utvecklingen till frihet för människan i överensstämmelse med de

högsta och ädlaste instinkterna och tendenserna, just de i djupaste mening religiösa, i hennes natur.

Kyrkans och skolans religionsundervisning har därför också betytt ett fastslående av mänskligheten vid våldssamhället, just på grund av hävdandet av rätten till våld mot den värnlösa barnasjälen. Bolsjevismens barnpropaganda är kyrkans naturliga senfödda avkomma. Samhällets enda sätt att med framgång bekämpa andlig diktatur och osjälvständighet är att inte självt erkänna, än mindre utöva, den under någon förklädnad.

I alla kultursamhällen har också givits principiellt erkännande åt religionsfriheten som den nödvändiga förutsättningen för andlig frihet över huvud. I tillämpningen har dock denna höga princip haft det rätt bekymmersamt. I vårt land har den nu karrikerats på ett typiskt sätt av kyrkofolket, som gjort anspråk på »religionsfrihet också för sig» genom att kräva att i varje församling majoriteten av befolkningen skall få bestämma vad som i kristendomsundervisningen är religionsfrihet också för minoriteten. Denna uppfattning har vunnit regeringens stöd genom eklestistikministerns tillmötesgående ifråga om förändringar i planen för kristendomsundervisningen i våra skolor. Därmed är fastslaget att i Bolstad m. fl. i religiöst hänseende likartade församlingar majoriteten har rätt att genom påbjudande av utanläsning i obestämd utsträckning av Luthers katekes tvångsympa dennas religiösa uppfattning på barnen. Men konsekvensen av denna »religionsfrihet» bör väl ändå bli att kommuner med eventuellt kristendomsfientlig majoritet bland befolkningen ha rätt inte endast att alldeles avskaffa undervisning i lutherdomen utan även införa i undervisningen rent kristendomsfientliga åskådningar.

Så länge samhällsordningen dogmatiskt fasthåller vid att det är majoritetens eller annan härskande samhällsmakts oförytterliga rätt att på det uppväxande släktet tvångsinympa sina som rätta och riktiga ansedda färdiggjorda meningar, blir resultatet naturnödvändigt religionsförtryck i stället för religionsfrihet. Ännu betänkligare är att skolan genom fasthållande vid denna religionsförtryckets princip berövas varje möjlighet att uppfostra barnen till självständighet och frihet gent emot de antisociala tvångsåskådningar som i allt för många fall tränga sig på barnen från en okunnig och fördomsfull miljö under uppväxtåren. Slutligen måste t. o. m. oppositionen mot förtryck i ett samhälle bli så genomdränkt av denna åsiktsförtryckets princip, att dess seger vanligen endast kommer att betyda det gamla förtryckets ersättande med ett nytt. Naturligtvis kan striden mellan olika åsikter och meningar aldrig komma att upphöra, men den sunda samhälls- och kulturutvecklingen måste i längden kräva full frihet och möjlighet för de olika åskådningarna att göra sig gällande i överensstämmelse med sin inneboende livskraft.

Redan vid 1911 års riksdag motionerade Knut Kjellberg om att den dåvarande kristendomsundervisningen skulle ersättas med en objek-

tiv undervisning i religionskunskap (II: 217). Striden i riksdagen om religionsfrihet i skolan kom emellertid sedan in på en annan linje. Åren 1913, 1914 och 1915 framförde jag, sistnämnda år tillsammans med herrar Klefbeck och J. Sandler, i första kammaren motioner om att kristendomsundervisningen i folkskolan skulle helt grundas på bibeltexten utan användande av utläggningar i form av dogmatiska läro- och läxböcker (1913 I: 166, 1914 I: 76, 1915 I: 58 och II: 156, av herr Sterne). År 1915 ställde sig andra kammaren på denna ståndpunkt, och 1919 års undervisningsplan för folkskolan följde i stort sett dess första tillfälliga utskotts motivering i anslutning till dessa motioner.

Då hade emellertid andra kammaren redan gått ett steg vidare. Detta skedde vid 1918 års riksdag. Vid denna upptogs andra kammarens linje från 1915 av herrar Hellberg i första och Andersson i Fiskebäckskil i andra kammaren (I: 127, II: 288). Men i olika motioner återupptogs nu linjen från 1911 med krav på införande av konfessionslös religionsundervisning, dels åter av Knut Kjellberg (II: 292), dels av herrar Olof Olsson och Bäckström i första samt herr Sköld m. fl. i andra kammaren (I: 126, II: 272), dels slutligen av herr Hansson i Mora (II: 273). Andra kammaren beslöt skrivelse till Kungl. Maj:t om att låta verkställa en allsidig och förutsättningslös utredning av frågan om en efter tidens krav anpassad reformering av religionsundervisningen i skolorna. Denna rätt påtagliga utveckling av andra kammarens ståndpunkt fram mot kravet på konfessionslös undervisning avbröts genom utfärdandet av 1919 års undervisningsplan, vilken, som påvisats, närmast följde andra kammarens gamla ståndpunkt, överensstämmande med herrar Hellbergs och Anderssons i Fiskebäckskil motioner 1918.

Den nya undervisningsplanen ansågs tydligen av anhängarna till religionsfrihetens genomförande i skolan som en lämplig övergångsform, vilken kanske rent av utan vidare strid skulle föra utvecklingen fram till konfessionslös undervisning. Det är emellertid inte bara anspråken från anhängarna till utvidgat religionstvång, som bära skulden till att striden om skolans kristendomsundervisning aldrig riktigt legat nere. I själva undervisningsplanen finnas ett par svagheter, som innebära allt för grova övergrepp mot samvetsfriheten för att förnyad öppen strid länge skulle kunnat undvikas.

Först den utanläsning av bibelspråk och psalmverser som undervisningsplanen medger. Med full rätt ha anhängarna av ökat religionstvång i skolan kunnat hävda att utanläsning av vissa saker i dogmatiska läroböcker inte behöver innebära mera samvetstvång än inlärandet av bibelspråk och psalmverser. Som herr Värner Rydén med full rätt påvisade i årets remissdebatt, är det emellertid från religionsfrihetens synpunkt en bestämd skillnad mellan betydelsen av ordagrant inlärande av vad som rör religiösa trossaker och vad som rör profana ämnen. För att vara på den säkra sidan ifråga om skyddandet av samvetsfriheten hade det då

onekligen varit bäst att, såsom hävdades i de motioner, vilka lågo till grund för andrakammarbeslutet 1915 — och även i herrar Hellbergs och Anderssons 1918 — förvandla kristendomsämnet i fokskolan från läxämne till endast läsämne, utom ifråga om kyrkohistorien, som bort införlivas med den historiska kursen. Därigenom skulle åt kristendomstimmarna kunnat beredas en helt och uteslutande allmän uppbyggelse- och uppfostringskaraktär. Men så länge tillåtelse finnes för utanläsning av något som helst slag av religiösa bekännelseskriter — utom de psalmer och religiösa sånger som befinnas lämpliga vid sångövningarna — kommer ett skoldistrikt att ha makt att påtvinga barnen dogmatiska religiösa åsikter och åskådningar i strid med den religionsfrihet som principiellt tillförsäkras svenska medborgare, barnen såväl som föräldrarna.

Det bästa vore säkerligen att avskaffa kristendomsundervisningen som särskilt ämne i folkskolan. Detta behövde inte på något sätt innebära ett minskande av det uppväxande släktets religiösa kunskaper, så långt sådana äro tillgängliga på dess åldersstadium. De religiösa urkundernas studium under lästimmar i skolan och därtill anknutna samtal såsom under skolans övriga läs- och litteraturtimmar behövde inte ge mindre värdefull behållning än timmar som ägnas genomgång och förhör av skolläxor.

Ett ännu betänkligare samvetstväng än utanläsningen av religiösa trosformuleringar innebära emellertid tvångsandaktsövningarna i skolan, främst den alla påtvingna »morgonbönen», med vilken skoldagen inledes. Här bortses nu alldeles från den sura och sömniga, rent slentrianmässiga morgonstämning, vilken är lika vanlig bland barnen vid denna förrättning som den mångomtalade och prisade »andakten», mest prisad i senare år, då barndomsminnena jämt romantiseras. Det väsentliga i detta sammanhang är att dessa inövningar i en viss religiös åskådning, innan barnen nått tillräcklig andlig mognad för att fritt kunna ansluta sig till den, måste betraktas som ett samhällets otillbörliga våldförande på barnens utveckling. Tvånget för barnen att deltaga i skolans andaktsstunder är tecken på lika stor religiös okultur som militärens tvångskommendering till korum och tvångsgudstjänster. Även om den allmänna meningen fortfarande anser det vara föräldrarnas oförytterliga rätt att bestämma om inympandet av religiösa och andra tvångsföreställningar på barnen, bör denna rätt åtminstone inte sträcka sig utöver de egna barnen även till andras barn. Det kan här inte bli tal om någon majoritetens rätt över minoriteten. Hur liten en minoritet än är, som vill skydda sina barn mot inympandet av andras — och egna — färdiggjorda meningar, måste den respekteras — så vida det skall vara någon mening med talet att medborgarna äro tillförsäkrade religions- och åsiktsfrihet. Även lärarna böra ha sin samvetsfrihet okränkta, och de meningslösa bönestunderna kunna inte minst för djupt religiösa lärare bli till lidande och förödmjukelse. Barnens »böner» bli ofta av samma värde som an-

vändarnas av de »hedniska» bönekvarnarna, meningslöst rabbel med en dunkel fruktan för otrevnad på något sätt, om inte detta rabbel ordentligt iakttages.

Den första nödvändiga åtgärden för genomförande av verklig religionsfrihet i skolan är således att radikalt förbjuda såväl all utanläsning av bekännelse- och trosformuleringar som obligatoriska religiösa andaktsstunder i skolan. Uppfattningen om den konfessionella religionsundervisningens nödvändighet för barnens etiska fostran har visat sig ohållbar. Länder med den strängaste konfessionella religionsundervisning i skolan visa inte högre moralisk nivå än länder utan sådan undervisning. Barnens invänjning till sanningskärlek, rättfärdighetskänsla, osjälviskhet, skönhetsglädje, renhet och renlighet är vad samhället har att kräva av skolans etiska fostran, inte att dessa goda egenskaper oupplösligt kopplas ihop med ett visst trosinnehåll, med vissa bestämda åsikter och uppfattningar i religiösa frågor.

Sådana förändringar i undervisningsplanen för folkskolan, som här krävas, utgöra intet hinder för de föräldrar, som så önska, att fortfarande få sina barn uppfostrade i sin religion. Statskyrkans bekännare ha sina präster, som väl ingenting högre önska än att stå till tjänst med lördags- och söndagsundervisning åt den skolungdom som önskar en sådan, de fri-religiösa sina pastorer och församlingslärare, som redan nu i söndags-skolan utföra denna gärning.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att sådana ändringar i undervisningsplanen för folkskolan omedelbart vidtagas, att

1:o förbud utfärdas för varje skolans krav på utanläsning av stycken och s. k. minnesord i bibeltexter och övriga vid undervisningen använda bekännelse- och trosskrifter;

2:o kristendomsundervisningen liksom hittills bedrivs huvudsakligen på grundval av bibeltexter utan användning av dogmatiska läro- och läseböcker men i dessa stycken förlägges till lästimmar utan läxor och läxförhör;

3:o den kyrkohistoriska delen av kristendomsundervisningen inarbetas i den vanliga historieundervisningen;

4:o morgonböner och andra tvångsandaktsstunder i folkskolan avskaffas.

Stockholm den 20 januari 1930.

Oscar Olsson.

